

СЛОБОДАН БЈЕЛИЦА

Љубиша Деспотовић

СРПСКА ПОЛИТИЧКА МОДЕРНА

Stylos, Нови Сад 2003.

Један од показатеља колико хуманистичке науке у нас не следе светске трендове јесте и њихова затвореност у сопствене историографске, социолошке, политиколошке и друге оквире. Један од ретких научника који је покушао да ову зачауреност превазиђе јесте свестрани др Љубиша Деспотовић, аутор десетак књига из различитих области културе и друштвеног живота. Најновија у том низу носи наслов *Српска политичка модерна*, и представља пишчево истраживање процеса политичке модернизације у Србији 19. века. У овом напору Деспотовић се руководио методолошким концепцијама Фернана Бродела, а ослањао највише на радове великог Слободана Јовановића, којим се аутор већ бавио у својој књизи *Социологија демократије*, и тако практично заокружио своју заокупљеност Јовановићевом баштином.

Своје промишљање српског 19. века писац је започео анализом контраверзних тумачења почетака обнове српске средње-вековне државе – Првог и Другог српског устанка. Следи поглавље које обухвата доба режима Уставобранитеља у аутономној Кнежевини Србији, у којем препознаје почетке модернизације, пре свега у области грађанских права и у настојањима да се уведе

„правна држава”. Није за занемарити то што су носиоци ових процеса били управо чиновници и зачеци интелигенције, које су у највећем броју сачињавали Срби „из прека”, а никако главешине самог режима, који је у својој суштини био оријентални и олигархијски. Но као прву политичку групу која је имала визију модернизације Србије аутор означава тзв. „Светоандрејске либерале”, који су и срушили двадесетогодишњи Уставобранитељски режим. Њихову идеологију дефинише као „либерализам под окриљем национализма”, имајући у виду да су се залагали за активну националну политику, усмерену првенствено ка задобијању државне самосталности, а на унутрашњем плану за народну сувереност, која би почивала на неприкосновености Народне скупштине. Управо су се у овоме и разликовала гледишта ових младића, прве генерације одрасле у Србији без Турака, од личности коју су довели на власт – кнеза Михаила. Он је делио њихове националне аспирације, али је сматрао да до њиховог остварења може доћи само уз унутрашње јединство које је мислио остварити сузбијањем политичких борби. Његова концепција модернизације, која је подсећала на европску традицију „просвећеног апсолутизма”, стога је наилазила на отпор слободоумне српске омладине.

У периоду владе Михаиловог наследника, Милана Обреновића, у најзад независној Србији се појављују по европским узорима организоване политичке странке, чије програме, опредељења и деловање писац подробно приказује и анализира. Сагледавајући либерале, највише кроз активност њиховог вође Јована Ристића, типичног представника ових младих људи, школованих на Западу, који су тежили да савремене институције и схватања преседе у патријархалну Србију, истовремено остајући верни националним идеалима претходне политичке генерације, аутор проналази можда најизразитији пример споја националног и демократског начела код Срба. Насупрот либералима, стајала је група интелектуалаца која је основала Напредну странку, која је тежила убрзаним реформама, а чији би носилац био елитни слој друштва. Идеолошки, напредњаци се сврставају у заступнике „конзервативног либерализма”, а њихов допринос европеизацији Србије писац високо цени. Док је модернизам либерала видео пре свега у сфери политичких идеја, а напредњака у политичкој пракси, Деспотовић активност Радикалне странке оцењује као осцилирање

између антимодернизма (у почецима свог деловања, док су били левичари) и модернизма (у доба када су прешли пут до странке на власти, чије је највеће дело демократски Устав из 1888). Као изразито антимодернистички, и у економском и у политичком смислу, означен је једино социјалистички покрет који је предводио Светозар Марковић.

Анализирајући на послетку Јовановићев приступ процесу друштвеног развоја, аутор налази да је Слободан политичку модернизацију Србије видео као три паралелна тока: националне еманципације и изградње државе; трансформације патријархалног у грађанско друштво; те прелаза од ауторитаризма ка парламентарној демократији. Оцењујући његове књиге као „ремек дело српске друштвене науке”, сложивши се са њим да су у српској политици одувек владала два типа политичара: интелектуалац – скоројевић и сеоски газда, писац закључује да је кроз 19. век процес модернизације Србије ипак напредовао, највише у политичком смислу, са тим да је сегмент цивилног развоја друштва био запостављен у корист изградње националне државе.

Вредност Деспотовићевог дела, осим у примени, код нас реткој, интердисциплинарног метода, лежи и у томе што је по први пут на нови начин свеобухватно сагледана историја Србије 19. века (не и Српства у целини). Надајмо се да ће Деспотовић наставити своја истраживања у овом правцу и да ће приказати токове модернизације која се интензивирала у првој половини двадесетог века, када је Србија, односно Југославија, тежила не само проналажењу свог места у Европи, него и уласку у концерт великих сила.